

tačan. Kad je u svim pravcima štokavski govor nadvladao čakavsko i kajkavsko narječje, planuo je najmoderniji boj između – tokavaca i takavaca. Onaj koji piše »tačka« i »tačan« pričinja se zagrebačkom kulturnom središtu gotovo orientalcem, pa se nitko od nas ne bi čudio, da naidje za koji dan u nekih pisaca i na riječi: sveštenik, opšti, vaskresenje, predao i nesam.“ (str. 101.) Naravno, Andrić se zalaže za *točku* i *točno*. U duhu u kojem je pisan savjet o *točki*, pisani su svi – jednostavno i jasno, šaljivo i zanimljivo, ali svi su u prilog hrvatskomu jeziku.

Gledano iz naše suvremenosti, neki savjeti nisu prihvatljivi. Primjerice, u duhu štokavskoga purizma svojega doba, Andrić kaže

da *tjedan* nije valjana riječ jer je kajkavska, pa predlaže *sedmicu* ili *nedjelju*. Ili griješi kada kaže da *zahvalite se* znači *hvaliti se*. Takvih je savjeta manje (i oni se mogu pripisati jezikoslovlju Andrićeva doba), prevladavaju oni u kojima se sa srpske riječi upućuje na hrvatsku ili se s hrvatskoga nepravilnoga oblika upućuje na hrvatski, primjerice, *pošto* valja upotrebljavati u vremenskim rečenicama, prednost valja dati glagolima na -irati (*telefonirati*), a ne glagolima na -istati (*telefonisati*), ne *vazduh*, nego *zrak*...

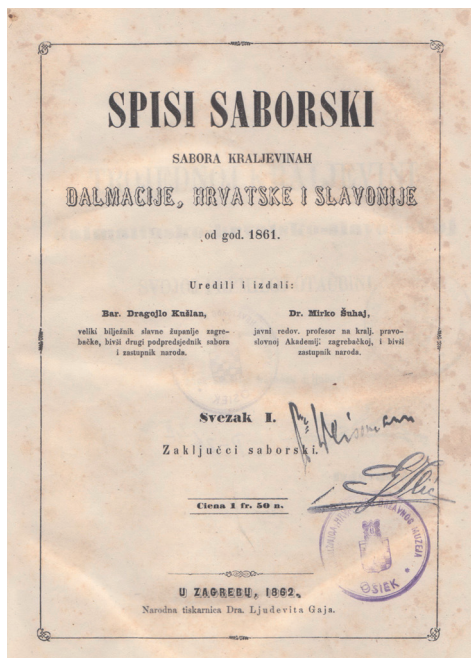
Stotinu godina poslije, Andrićev je Branič vrijedan spomenik svojega vremena, ali u mnogim riječima i oblicima još uvijek koristan savjetnik.

Sanda Ham

150. OBLJETNICA SABORSKE ODLUKE O PROGLAŠENJU HRVATSKOGA JEZIKA SLUŽBENIM

Napori hrvatskih preporoditelja da hrvatski jezik dobije dostojno mjesto u javnom hrvatskom životu 1861. urodili su plodom – hrvatski je sabor na 58. i 59. sjednici donio odluku da hrvatski jezik postane službeni jezik „u svih strukah javnoga života“. Riječ je o poznatom Članku LVIII., naslovljenom O narodnom jeziku. Suvremenim je čitateljima dostupan u knjizi Spisi saborski, svezak I., 1862., str. 57. – 58.¹

¹ Osobito upućujem na Zbornik radova Hrvatski ban Josip Šokčević, Zagreb – Vinkovci, 2000. i u tom zborniku na rad Katice Čorkalo, Povijest uvođenja hrvatskoga jezika u službeni i uredovnu uporabu u vrijeme bana Josipa Šokčevića, str. 109. – 138.

Makar se ta pobjeda hrvatskoga jezika ne može pripisati pojedincima jer bez svehrvatskoga napora do takve odluke ne bi moglo ni doći, ipak valja izdvojiti dvije osobe – hrvatskoga bana Josipa Šokčevića za čijega je banovanja ta znamenita odluka donesena i Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, velikoga bana zagrebačkoga, koji je odluku pripremio, napisao i obrazložio. Priprema Kukuljevićeva trajala je dugo, najmanje od njegova prvoga saborskoga govora na hrvatskom jeziku, 2. svibnja 1843. Taj važni i odlučujući govor u svoje vrijeme nije mogao biti u Hrvatskoj otisnut, pa je svjetlo dana ugledao u ilegalnim ilirskim novinama koje su se tiskale u Beogradu i raspačavale po Hrvatskoj – u Branislavu 1844.,² a širio se po Hrvatskoj u prijepisima. Čim su političke prilike dopustile, tiskan je u Zagrebu, 1861. u Deželićevoj knjizi, Ivan Kukuljević Sakcinski.³ Sljedeći je korak bio 1847. kada je Kukuljević izborio saborsku odluku da hrvatski jezik postane službeni saborski jezik.

Naravnim je bilo da za banovanja Vinokovčanina Šokčevića baš Kukuljević pripremi tekst odluke – zakonskoga rješenja. Kukuljevićev je tekst prihvaćen uz manje izmjene, a to se *manje* odnosi na broj izmjena, ali ne i na njihov sadržaj. Naime, u odluci se govori o jeziku *narodnom*, ali *jugoslavenskom*, a Kukuljevićev je prijedlog bio jezik *hrvatski*. Zapravo, *hrvatsko-slavonski*, ali je saborska rasprava vodila u smjeru *hrvatsko-srpskoga*, *hrvatsko-slavonsko-srpskoga*, pa se na koncu došlo do srednjega rješenja *jugoslavenskoga*. U tom nazivu ne treba tražiti rashrvačivanje, nego ga treba prihvatiti kao političku nužnost i ustupak koji je sabor morao podnijeti radi

uvođenja hrvatskoga jezika u javni život. Uostalom, Ivan Mažuranić, tada kancelar Kraljevske dvorske kancelarije dalmatinsko-hrvatske-slavonske u Beču, prekrizio je riječ *jugoslavenski* i napisao *hrvatski* pa je odluka sa službenim hrvatskim imenom otišla Franji Josipu na potvrđivanje.

Naziv je jezika, dakle, formalan – čim ga je bilo moguće jednostavno prekriziti. Valja pogledati sadržaj toga jezika – riječ je o dosljednoj stilizaciji zagrebačke filološke škole, slovopisnoj (*podieli*), pravopisnoj morfološkoj (*obseg, izključivo, mužke*), morfološkoj (*u svih svojih rješitbah, s inimi domaćimi oblastimi*). U Hrvatskoj u to vrijeme i nije bilo ni jedne druge općeprihvaćene, uporabne i javne stilizacije hrvatskoga jezika, nego li stilizacije zagrebačke filološke škole – ta je stilizacija prepoznatljiva i posebna hrvatska, ništa jugoslavenskoga (u suvremenom smislu te riječi) ili nehrvatskoga u njoj nema. To je stilizacija najvažnijih onodobnih hrvatskih slovnica – Babukićeve Ilirske slovnice iz 1854., Veberove Skladnje ilirskoga jezika iz 1859. i Mažuranićeve Slovnice Hrvatske iz 1859. Riječ je o hrvatskom književnom jeziku koji se zadržao još u prvim desetljećima 20. st.

Bez obzira na formalni naziv jezika, Franjo Josip odbio je potvrditi odluku hrvatskoga sabora, smatrajući da u kraljevini treba biti samo jedan službeni jezik, njemački. Ipak, širenje se hrvatskoga jezika u javnoj upotrebi više nije moglo zaustaviti, a Članak LVIII., O narodnom jeziku, ima u tom važnu ulogu. Zato s pravom obilježavamo 150. obljetnicu saborske odluke o uvođenju hrvatskoga jezika kao službenoga.

² Ivan Kukuljević Sakcinski, 1844., Govor za uvođenje narodnoga jezika, održan od Ivana Kukuljevića Sakc. na saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 12. Svibnja 1843., Branislav, Beograd, str. 17. – 19. (U Branislavu je tiskarsaka pogriješka, piše 12. svibnja umjesto 2. svibnja)

³ Knjigu je Deželić napisao pod pseudonimom Stjepan Mirković.

Članak LVIII.

O narodnom jeziku.

Da se jeziku narodnomu podieli ono dostojanstvo, koje ga po pravu i božjem i čovječjem ide, bude zaključeno:

§. 1. Jezik jugoslavenski trojedne kraljevine izjavljuje se ovim za savkoliki obseg trojedne kraljevine za jedino i izključivo službeni jezik u svih strukah javnoga života; —

§. 2. Sve oblasti bez iznimke u obsegu trojedne kraljevine, kao i one više oblasti, koje izvan obsega iste kraljevine stanovale budu, isto tako i sve skupštine i sabori trojedne kraljevine u svih svojih viećanjih, dopisih, odpisih, odlukah, rješitbah i ostalih javnih spisih, kao i u svih službenih odnošenjih imaju se jedino služiti jugoslavenskim jezikom trojedne kraljevine;

§. 3. Učevni zavodi, mužke i djevojačke, više i niže učione, budi javne budi privatne i sva zakonom potvrđjena domaća društva bez razlike, imaju u svih službovanjih, predavanjih i pismenih djelah služiti se jedino jezikom jugoslavenskim trojedne kraljevine;

§. 4. Oblasti crkvene u obsegu trojedne kraljevine budi kojeg vjeroizpoviedanja dužne su u obćenju medju sobom i s inimi domaćimi oblastmi služiti se jedino jugoslavenskim jezikom trojedne kraljevine; isto se razumieva i o knjigah matičnih (*Matriculae*);

§. 5. Svakomu je prosto složiti se u svih spisih latinskim ili čiriliskim pismom.

§. 6. U gradu Rieci imade se radi izvanrednih okolnostih, u političkom, sudbenom i trgovačkom medjusobnom službovanju — izuzamši javno podučavanje i nastavu u obće — na jezik talijanski obzir uzeti, te se gradjanom i korporaciam tamošnjim, jeziku jugoslavenskomu nevještim dozvoljava za sada jošte peraba jezika talijanskoga. — U dopisivanju ipak i službovanju sa domaćimi oblastmi trojedne kraljevine imade se grad Riecka kao i sve njegove korporacije služiti jedino jezikom jugoslavenskim trojedne kraljevine.

§. 7. Zaključak ovaj imade se u slici zakona Nj. Veličanstvu previšnjeg potvrđenja radi podneti.

(*Sab. sjedn 58. i 59.*)
